

CONVERSES SOBRE EL MÓN QUE VE
CARLES CAPDEVILA

“EM PREOCUPA QUE
ELS MOVIMENTS
SOCIALS SIGUIN
D'ALTA INTENSITAT
I CURTA DURADA”

**NÉSTOR GARCÍA
CANCLINI**

Néstor García Canclini ha estat a Barcelona per parlar sobre la lectura en una de les Conferències Duo que organitzen conjuntament la Pedrera i el CCCB. Em dedica una horeta un migdia, mentre beu dues aigües. Aquest filòsof i antropòleg argentí establert a Mèxic arriba amb llibre nou, *El mundo entero como lugar extraño* (Gedisa), un recull de textos de tota mena, autoentrevistes incloses, que pretén reafirmar-nos en la sorpresa com a font de coneixement, i que comença advertint que avui dia no es pot fer cap conferència amb certes magistralment com ell en la incertesa.

Som en un moment de grans canvis. Sempre està a punt de passar alguna cosa. Hi ha una sensació de transició, potser cap a alguna cosa menys previsible que a les nostres èpoques. És curiós que en aquesta època de tant espionatge de la intimitat i la sociabilitat, sapiguem tan poc el que pot venir. Ningú va saber preveure, ni un any abans, malgrat la investigació política i militar molt desenvolupada, la caiguda del Mur de Berlín, o que tombarien les Torres Bessones. Els polítics han si-

gut molt maldestres davant el que desconeixen, com el món àrab... L'ús de bombardejos ha de ser l'últim recurs de la política militar.

¿És només un problema d'incompetència de la política? O n'hi ha més?

El més dramàtic és que es combinen. No hi ha polítics que optin entre la incompetència, la improvisació i la incomprensió, ho barregen. Em sembla que la incompetència ha crescut des que en molts països els polítics que dissenyen la política vénen més de les empreses que de les carreres universitàries. També en la mesura en què s'ha subordinat el poder polític a l'econòmic, i l'econòmic al financer. Aquest triomf de la idea del món com a gran casino ha deslegitimat les interpretacions, les teories socials, les polítiques partidàries i els governs nacionals.

El capitalisme financer el porta algú o ja va sol?

La resposta fàcil seria dir que manen els grans conglomerats i corporacions, però quan un veu la carrera erràtica de molts alts funcionaris o executius de les multinacionals s'adona que no estan segurs del que fan ni del lloc que

ocupen. És com si hi hagués dinàmiques cegues i anònimes que sembla que es regeixin pel lucre creixent, però que tenen molta menys lògica. La dinàmica financera no pot arrelar en cap passió més concreta que l'abstracció desmesurada. Quan s'especulava financerament en funció de la producció industrial de béns, hi havia una relació orgànica intel·ligible amb necessitats socials, que podien ser més o menys inventades, però que eren necessitats de les persones i les comunitats. En canvi, les suposades lògiques financeres troben prescindible la idea de comunitat.

En el seu llibre comença dient que no hi ha certes. Però potser hi ha alguna certa, com el títol, *El mundo entero como lugar extraño*. És a dir, que tots ens sentim estrangers a la nostra manera.

Sí, és una certa parcial. A tots ens agradaria tenir un o diversos arrelaments que ens donessin certes. L'experiència d'estrangeria, en certa manera, és corporal i passa per l'ús d'una llengua que un no sent com a pròpia. Parlar castellà a Espanya com a argentí, aquesta barreja que fa que jo no sigui argen-

tí, ni mexicà... Però malgrat aquesta estranyesa quotidiana, vivim buscant pertinences. Poden ser els amics, una creença política o religiosa, però els arrelaments són importants. Després d'una setmana a Londres vaig arribar a sentir l'hotel com casa meva.

La globalització, segons vostè, es mou entre l'èpica i el dramatisme.

Vaig començar a pensar-hi fa 20 anys, per entendre comportaments històrics. Ara em sembla que hi ha noves formes d'èpica delirants, com els bombardejos al món àrab, d'una banda, i els comportaments de l'Estat Islàmic, de l'altra. Són grans gestos grandiloqüents, però a la vegada es barregen amb els drames de famílies de refugiats que perden la majoria dels membres, amb la pèrdua dels horitzons socials de països sencers. Des d'Occident hi ha molta mala consciència per aquests drames, i se sobreactua amb una falsa èpica quan en realitat hauríem de treballar més, etnografiant, observant i preguntant-nos per què passa això.

El cosmopolitisme, la cultura global, han fracassat?

Ens van vendre un tipus particular de globalització que es corresponia a un conjunt de processos històrics que realment van existir. La globalització tecnològica, possible gràcies a l'existència de satèl·lits, és real. Es va accelerar la interdependència entre nacions distants, i a París o a Berlín, que podien acceptar petites minories, alguns milers de marroquins, àrabs o asiàtics, se'n van trobar milions. Aquesta acceleració és difícil d'acceptar. Després va venir l'elecció d'un tipus de globalització. L'única globalització no és la neoliberal, hi hauria altres maneres de ser globals, i de fet ja estan succeint. Es veuen molts llocs a internet en què s'actua més horitzontalment. Hi ha altres maneres de globalitzar-se i de crear comunitats entre gent que no es coneix presencialment. Potser aquest és un dels pocs motius d'esperança, sistemes de comunicació no lucrativa, de convivència presencial i a distància a la vegada. Tan presencial com es pugui.

L'horitzontalitat que permet internet és positiva.

No només l'horitzontalitat, sinó també els intercanvis a distància i les formes de cooperació entre gent que no es coneix. Això de tenir una dificultat en l'ús d'un programa d'ordinador, llançar la consulta i rebre moltes respostes immediatament, és meravellós. I està passant també en les economies solidàries, amb altres formes de cooperació, amb la transmissió de continguts. El que apareix com a més disruptiu són Assange i Snowden, són l'emergència excepcional de processos que estan tenint lloc cada dia i cada hora.

Ha parlat d'esperança. ¿És una persona esperançada?

Sí, per això segueixo vivint. Miro de combinar l'esperança amb una bona dosi d'escepticisme, perquè sempre trobo motius per ser escèptic.

Vostè fa referència a la sàtira com a eina de supervivència.

Sempre m'ha atret molt l'humor, he escrit sobre alguns humoristes. En el meu llibre més acadèmic, *Culturas híbridas*, hi vaig incloure l'anàlisi d'una historieta de Fontanarrosa, i en aquesta etapa històrica em sembla que la ironia i la autoironia són les formes més altes de l'humor. L'humor absurd em sembla un dels recursos més dignes del pensament crític. En molts països agafa diaris i busco en primer lloc la vinyeta, em sembla el lloc més pròxim a la veritat i a l'experiència.

Tanta actualitat no ens ajuda a entendre el món.

Tota notícia elaborada és construcció, fins i tot en els millors diaris, que ens expliquen el procés pel qual s'ha arribat a aquell esdeveniment. Com en tota construcció, hi ha interpretació, selecció, es deixen fora algunes dades... L'humor és una guspira que condensa processos.

Té més veritat?

Més densitat. Qui sap què és la veritat.

¿L'art continua anticipant el pensament i la filosofia?

La idea que l'art anticipa el pensament o la vida és una idea romàntica, però no necessàriament ho ha de fer. L'art no anticipa els fets com una profecia, sinó com a problema o possibilitat, que pot no passar. La veritat de l'art és que posa en relació de tensió el passat, el present i el futur. Acabo de veure una obra al CCCB de Núria Güell, és una història de devolució de l'experiència de les cunetes al franquisme. Va simular una identitat per a una targeta de crèdit a partir d'històries de diversos combatents republicans dels anys 30. Amb aquesta targeta va comprar béns, fins i

NÉSTOR GARCÍA CANCLINI

“El capitalisme s'ha convertit en una gran màquina de generar desocupació i malestar”

“Occident té mala consciència i sobreactua amb una falsa èpica”

“En els joves s'imposa el presentisme, no es creuen res del que pot passar demà passat”

tot un bust de Franco, i els va enterrar en cunetes desconegudes. Em sembla un gest que posa en tensió el passat present i el possible futur d'una possible revelació més gran. Un vídeo com el que ella va filmar d'aquesta experiència ens mostra en molts pocs minuts una història oculta d'una intensitat enorme per als familiars dels 130.000 desapareguts.

Per què si l'art és transgressor el poder i el diner sempre s'hi senten tan atrets?

La transgressió es reconeix en l'art a partir de les avantguardes, des dels anys 20 del segle passat. Però en realitat la transgressió ja havia existit abans. Miquel Àngel va pintar una Capella Sixtina que va costar que les autoritats religioses acceptessin. Fins i tot les obres més consagrades van sorgir de transgressions i disputes entre transgressions. Bach va ser un músic extraordinari, però va superar Teleman per haver aconseguit seduir millor els espònsors de la seva època, i haver aconseguit millors esglésies per tocar. Vam tenir una temporada a finals del segle XX en què es van multiplicar els finançadors de l'art, els museus com a emblemes de postmodernitat... Ara estan en declivi per la contracció de fons als EUA, Europa i l'Amèrica Llatina. Es redueixen les subvencions del poder econòmic i polític a les arts i, contradictòriament, hi ha un moment d'expansió dels estudiants que tornen de les escoles d'art a tot el món. Per això em sembla que vivim aquesta exasperació de l'economia de l'art. A més, hi ha operacions de legitimació angoixada amb què els grans finançadors intenten respondre a la deslegitimació política i econòmica de les seves activitats. Cada cop que vaig al banc recordo una frase de Bertolt Brecht. “Quina diferència hi ha entre qui roba un banc o el funda?” Hi ha una combinació de dos grans sistemes de transgressió. El sistema herètic de l'art i la transgressió maníaca de l'economia que fan els finançadors. És un punt de trobada més surrealista que el de la màquina de cosir i el paraigua.

La classe creativa està morint, no sap de què viure.

Hi ha hagut una explosió des dels anys 90 de joves que tornen massivament d'escoles d'art, no troben feina a les grans empreses, o només per temporades, i aleshores creen les seves pròpies xarxes, miniempreses, que busquen incorporar-se al mercat. Ja s'ha interioritzat en els hàbits dels joves i és comú que en qualsevol ocupació -la gastronomia, les activitats creatives, però fins i tot un metge o un arquitecte- hagin perdut l'expectativa d'incorporar-se indefinidament al mercat i d'arribar a tenir un lloc continu en un hospital o despatx. Van saltant pels projectes que puguin aconseguir. Això té a veure amb la discontinuïtat estructural dels mercats de treball, amb les dificultats de supervivència. El que va aparèixer com la promesa de l'economia creativa, sobretot pel seu gran ideòleg, Richard Florida, ha caigut per moltes raons. S'han tancat les beques, no s'encarreguen més feines subvencionades i s'ha reduït la possibilitat que aquesta economia creativa es desenvolupi. A més, les formes d'explotació són més greus. No es reactiva el mercat laboral, es torna més precari i s'expandeixen les formes de precarietat autogestionada.

Els diners del món digital van a les grans corporacions, no als creadors de contingut.

Estem a punt d'arribar a un crac, a un moment autodestructiu del capitalisme. No sabem què passarà, però és insostenible seguir en aquesta etapa. S'ha intentat aguantar a través de fusions d'empreses. El capitalisme s'ha convertit en una gran màquina de generar des-

ocupació i malestar. Fins on es pot arribar? No ho sabem, però les utopies de l'economia creativa s'estan esgotant. Barcelona és un dels llocs per pensar en això. Amb els Jocs Olímpics, les Expos i el Fòrum, va haver-hi una utopització d'aquesta economia creativa i d'aquest urbanisme emprenedor, i ara cal ser conscients que s'ha acabat.

¿Necessitem utopies per avançar o són perilloses perquè ens autoenganyem?

Contestaria com a antropòleg. Observem que cada cop hi ha menys utopies practicables pacíficament. És curiós el paper del que és autodestructiu en les utopies religioses. El suïcidi, la immolació i altres formes de sacrifici. En canvi, les utopies menys autodestructives semblen contenir el seu futur i les expectatives sobre aquest futur. En la vida quotidiana dels joves es percep el que s'ha anomenat presentisme, i no és només conseqüència de l'abundància d'informació instantània, de la mobilització, sinó de no creure res del que pot passar demà passat.

I les revolucions? Hi creu? Ara es parla molt de revolucions des de baix.

Em van fer una pregunta semblant en una entrevista a Buenos Aires. Jo vaig parlar de com havien canviat els cognoms de les revolucions. Hem passat de la revolució social i econòmica a la revolució feminista, la revolució digital... En aquell moment vaig dir que semblava atractiu el que passava a Bolívia, perquè hi havia un impuls ètnic poderós que generava canvis esperats durant 500 anys. Un antropòleg amic, que va conversar dues setmanes després amb un ministre bolivià, li va comentar les meves respostes. La resposta del ministre va ser: “A Bolívia no vivim un moment revolucionari, sinó devolucionari. Ens estan retornant el que era nostre”. Necessitem que ens retornin certes capacitats com a ciutadans, usurpades pels partits, les empreses, les grans oligarquies.

Vostè se sent antropòleg.

Sí.

Em pot explicar la seva navegació de la filosofia a l'antropologia, passant per la sociologia?

L'únic diploma habilitant que tinc és el de filòsof, l'habilitat del qual ja coneixem. Però en realitat, més per vocació i interès personal, des de l'inici em va interessar relacionar la filosofia amb el que hi havia més enllà dels llibres. Les arts i les ciències socials. El meu primer llibre va ser sobre Cortázar. La meua tesi doctoral va ser la relació entre epistemologia i ciències socials en Merleau-Ponty, i especialment des que vaig arribar a Mèxic, la curiositat per les cultures indígenes en un món com l'actual em va portar a fer antropologia i a reinventar-me com a etnògraf. L'interès per les indústries comunicatives em va portar a estudiar comunicació. Hi ha una frase que va fer servir la biògrafa de Pierre Bouvier per citar una de les claus dels seus mèrits en ciències socials. Deia que va començar com a antropòleg fent els seus primers treballs a Algèria, va seguir com a antropòleg de la societat francesa, però que les seves troballes tenen a veure amb el fet d'haver tingut antenes en moltes disciplines. Crec que un no pot ser especialista en moltes disciplines, però tampoc pot fer descobertes si es queda ancorat en la seva disciplina d'origen.

¿Un pensador ha de ser activista necessàriament? ¿Ha de provocar que el món es transformi?

El coneixement produït per les ciències sempre genera transformació. Des de la física més teòrica fins a les teories socials, econò-

NÉSTOR GARCÍA CANCLINI. Nascut el 1938 a La Plata, l'Argentina, l'autor de *Culturas híbridas* es va instal·lar l'any 1976 a Ciutat de Mèxic i ha sigut professor a les universitats d'Austin, Duke, Stanford, Barcelona, Buenos Aires i São Paulo. Tot i que va estudiar filosofia, és més conegut per la seva faceta d'antropòleg i crític cultural, i entre els seus nombrosos llibres hi figuren *Consumidores y ciudadanos* (Paidós, 1999) i *Diferentes, desiguales y desconectados: mapas de la interculturalidad* (Gedisa, 2004). El seu últim llibre és *El mundo entero como lugar extraño* (Gedisa, 2005), en què analitza el paper de la lectura en la nova era digital. El va presentar la setmana passada a Barcelona amb dues conferències celebrades al CCCB i a la Pedrera en el marc del cicle *Les idees i el món*.

miques i culturals. Em sembla que l'activisme més productiu que podem fer els científics és formar estudiants crítics, generar innovacions en la manera de mirar la realitat i d'estar entre la gent, d'entendre les relacions socials. Va haver-hi moments en què grans científics socials van fer política com a guerrillers, activistes polítics en la socialdemocràcia, i també en els partits de dreta. Dèiem molt no només a Marx, sinó també a pensadors anglesos i alemanys que van ser molt conservadors. Pierre Bouvier va ser un pensador conservador, amb una actitud crítica que li va permetre fer visibles aspectes que la societat capitalista amagava. Podríem dir que els partits polítics, des que s'han desprestigiats, ens dispensen de la responsabilitat de participar militantment en ells.

Hi ha altres activismes.

M'atreuen molt més els moviments socials. En el llibre parlo del poder creatiu i revelador de moviments com el 15-M o les Primaveres Àrabs, especialment a Egipte, o els estudiants xilens que qüestionen el sistema educatiu lucratiu... També analitzo la preocupació que em genera que tots els moviments socials siguin d'alta intensitat i curta durada. No tenim receptes per articular els partits polítics que intenten renovar-se, amb aquests moviments emergents. Em sembla que les experiències a Espanya i Grècia són prou estimulants per repensar el que creïem que sabíem. Però són processos molt oberts. De moment registren més el malestar que la capacitat de desenvolupar i practicar les utopies.

N'hi ha que diuen que ja no existeix ni la dreta ni l'esquerra, ni la lluita de classes.

És tan difícil definir les noves condicions com desentendre-se'n. Tota operació destinada a suspendre la pregunta de la lluita de classes és una operació distractiva. Hem de veure on estan col·locades aquestes lluites. La irrupció de dispositius tecnològics, la mundialització de disputes econòmiques i culturals..., tot està canviant constantment. Trobo molt poques figures en el món contemporani que pensin de noves maneres aquests problemes. A Itàlia hi ha algunes figures rellevants, a l'Amèrica Llatina també estan emergint. Sobretot en investigadors joves de ciències socials. Hi ha una generació de 40 o 50 anys a l'Argentina, al Brasil o a Mèxic que genera un pensament renovador i que s'està incorporant a comunitats locals petites, xarxes d'economia solidària o xarxes internacionals.

Com qui, per exemple?

Rosana Reguillo, a Mèxic, és una investigadora interdisciplinària que té una gran presència a Facebook. Ha rebut des de l'any passat amenaces de mort, segueix a Guadalajara i ha aconseguit una convocatòria nacional i internacional extraordinària de grups joves de xarxes. Està donant suport a candidats independents per a les pròximes eleccions a Mèxic. Està pensant i actuant a la vegada amb una nova articulació. Estem innovant bastant en molts països, des de la Xina, el món àrab, l'Amèrica Llatina, els EUA o Europa, sobre com combinar en els mitjans de comunicació i d'entreteniment les noves formes de pensament crític i recreació de condicions de vida inacceptables.

Si ens veiem d'aquí deu anys, el món haurà millorat, o seguirà sent tan estrany?

Segurament ens resultaran estranyes les hipòtesis que avui formulem. Espero que puguem trobar-nos perquè crec que aquestes converses donen molt de sentit al que un intenta fer des del món acadèmic. ■